

Bạo lực học đường ở học sinh trung học phổ thông và giải pháp công tác xã hội trong can thiệp phòng ngừa

TS ĐOÀN VĂN TRƯỜNG

Trường Đại học Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa; Email: dvtruongxhh@gmail.com

Tóm tắt: Trường học được xem là môi trường giáo dục lành mạnh nhất cho thế hệ trẻ. Tuy nhiên, trong những năm gần đây, vấn đề bạo lực học đường đã gây nên nhiều bức xúc trong dư luận và đã trở thành một trong những mối quan tâm hàng đầu của gia đình và toàn xã hội. Các vụ bạo lực học đường không chỉ gia tăng về số lượng mà còn về mức độ nghiêm trọng, hình thức và diễn biến của sự kiện. Dựa trên cơ sở thực tế này, tác giả thực hiện nghiên cứu với mục đích phân tích lý giải thực trạng bạo lực học đường trong môi trường giáo dục hiện nay. Nghiên cứu được thực hiện tại trường Trung học phổ thông Đông Sơn 2, huyện Đông Sơn, tỉnh Thanh Hóa với tổng số 150 học sinh nam và nữ.

Từ khóa: giải pháp; công tác xã hội; bạo lực học đường; trung học phổ thông; can thiệp.

Trong nhiều năm gần đây, truyền thông đại chúng đưa nhiều tin về các sự vụ học sinh xô xát với nhau dẫn tới những hậu quả nghiêm trọng về thể chất lẫn tinh thần, báo động tính nghiêm trọng của các hành vi bạo lực học đường. Mặc dù đã có nhiều nỗ lực từ phía các cơ quan chức năng như các chương trình tập huấn phòng, chống bạo lực học đường do Tỉnh đoàn Thanh Hóa tổ chức, hoặc triển khai các phòng tham vấn tâm lý cho học sinh ở một số trường học trên địa bàn Tỉnh, nhưng hiện nay vấn đề này vẫn tiếp tục diễn biến ở mức độ đáng báo động.

Tại trường Trung học phổ thông Đông Sơn 2 trong những năm gần đây theo dư luận xã hội phản ánh hành vi bạo lực của học sinh đang diễn ra cả trong và ngoài trường. Nhà trường đã có những hình thức kỷ luật, đuổi học hay xây dựng mạng lưới thông tin cho các em, tuy nhiên hiệu quả vẫn chưa được cao. Chính vì những lý do này, tác giả tiến hành một cuộc khảo sát, thu thập thông tin bằng bảng hỏi với 150 học sinh nam và nữ bằng phương pháp lựa chọn xác suất ngẫu nhiên đối với các em học sinh từ lớp 10 đến lớp 12 đang học tại trường. Mục đích nhằm tìm hiểu thực trạng vấn đề bạo lực học đường và nhận thức, thái độ, hành vi của học sinh trong trường về vấn đề này.

1. Thực trạng bạo lực học đường tại trường Trung học phổ thông Đông Sơn 2

Nhận thức của học sinh về bạo lực học đường

Kết quả khảo sát cho thấy, phần lớn học sinh đã nhận thức được rằng bạo lực học đường là hành vi lệch chuẩn (88%). Mặc dù vậy vẫn có một số học sinh chưa nhận thức được điều này và tỏ ra mơ hồ, bàng quan trước hành vi bạo lực học đường. Chính sự nhận thức chưa đúng đắn này đã tạo cơ hội để hành vi bạo lực có xu hướng diễn ra.

Đối với hành vi bạo lực học đường 11,3% học sinh được hỏi cho rằng đó là các hành vi “tát, xô xát, đâm đá, bạo lực ngôn ngữ, dùng vũ lực, bạo lực tài chính”. Điều này cho thấy các hành vi được sử dụng để tiến hành bạo lực về mặt thể chất và tinh thần ngày càng đa dạng và được thực hiện dưới nhiều hình thức khác nhau. Những hành vi bạo lực này thường được bộc lộ rõ ra bên ngoài nên dễ nhận thấy hơn so với các hình thức khác. Cụ thể như, khi được hỏi về hành vi bạo lực tinh thần có 8,7% số học sinh lựa chọn phương án “lãng mạ, xúc phạm, chửi bậy, chửi thề” và 12% chọn phương án “tung tin đồn, kết bè phái để tẩy chay”. Số còn lại 68% lựa chọn tất cả các hình thức trên, điều này cho thấy phần lớn các em học sinh đều nhận thức được thể nào là hành vi bạo lực học đường từ đó để tránh xa và có suy nghĩ, hành động tích cực hơn trong việc phòng chống.

Mức độ và hình thức bạo lực học đường

Kết quả khảo sát cho thấy, có đến 81% số học sinh được hỏi trả lời ở tại trường có xảy ra bạo lực học

đường. Trong đó có 75% các em trả lời là “thỉnh thoảng” và 6% học sinh trả lời “thường xuyên” xảy ra bạo lực học đường. Qua phỏng vấn một số học sinh về vấn đề này cho thấy dù các em chỉ chứng kiến chứ không tham gia hành vi bạo lực nhưng các em cũng dễ bị ảnh hưởng và chịu sự tác động. Nhiều em cảm thấy lo lắng và tâm lý lo sợ nếu chứng kiến những hành vi gây ra bạo lực không được xử lý nghiêm khắc, thì rất có thể chính các em dễ có xu hướng ủng hộ hành động sai trái này. Theo kết quả khảo sát, hình thức bạo lực tập thể chiếm đến 65,3% và hình thức bạo lực cá nhân chiếm 34,7%. Điều này cho thấy, bạo lực học đường không chỉ là vấn đề của cá nhân, mà còn là vấn đề mang tính tập thể. Đặc biệt trong những năm gần đây, bạo lực tập thể khá phổ biến, hành vi bạo lực không xảy ra một cách tự phát mà có tổ chức khá chặt chẽ, có quay clip nhằm mục đích phát tán, chế nhạo, làm mất danh dự của đối tượng, có hẹn địa điểm, chuẩn bị về thành phần tham gia bạo lực.

Địa điểm và phương tiện được sử dụng trong bạo lực học đường

Kết quả khảo sát cho thấy khi thực hiện các hành vi bạo lực, thường học sinh chọn những địa điểm phù hợp để hành động như ngoài trường học, trên đường đi học với 52,7% vì đây là nơi ít hoặc không có sự kiểm soát của nhà trường. Ngoài ra các địa điểm như sân sau của trường 18,7%, hàng lang và trong lớp học 29,3% cũng được lựa chọn để diễn ra các vụ bạo lực học đường. Như vậy có thể nhận thấy địa điểm mà học sinh chọn để có những hành vi bạo lực đa số là những chỗ vắng vẻ ngay trong trường như sân sau trường, khu vực nhà vệ sinh, sân thể dục vì không muốn bị phát hiện, muốn che giấu hành vi sai trái của mình.

Về phương tiện được sử dụng trong bạo lực học đường khá phong phú tập, như dép guốc (11,3%), gạch đá (17,3%), que gậy (16,6%). Đặc biệt có (4,8%) số học sinh nhận định có dùng điện thoại để quay clip, nhằm phát tán, đưa tin xấu về đối phương, gây tổn hại về tinh thần trên các phương tiện truyền thông đại chúng. Số còn lại 50% khẳng định không sử dụng các phương tiện khi bạo hành. Qua đây cho thấy, các em học sinh sử dụng nhiều loại phương tiện khác nhau để gây bạo lực, đặc biệt là có sử dụng công nghệ, quay video, điều này nếu không kiểm soát chặt chẽ sẽ dẫn đến những hậu quả khó lường trước được.

Thái độ của học sinh đối với hành vi bạo lực học đường

Bạo lực học đường diễn ra ở nhiều cấp học, bậc học và có mặt ở tất cả các trường học hiện nay. Tuy nhiên, phổ biến nhất là ở bậc trung học phổ thông với số lượng bạo lực học đường có xu hướng gia tăng. Kết quả khảo sát cho thấy, phần lớn các em học sinh khi chứng kiến bạn bè đánh nhau đã có thái độ ủng hộ xử đúng chuẩn mực đó là báo cáo với các thầy cô là giáo viên chủ nhiệm hoặc các thầy cô trong trường chiếm 52,7%, can ngăn bằng cách đưa ra lời khuyên với bạn bè chiếm 29,3%. Tuy nhiên, vẫn có những trường hợp khi chứng kiến cảnh bạn bè đánh nhau lại giữ thái độ im lặng 6,0%, hoặc bỏ đi chỗ khác, không quan tâm 5,3%, đứng xem và cổ vũ 6,7%. Điều này thể hiện sự thờ ơ, vô cảm, có thái độ rất dửng dưng của một bộ phận giới trẻ, làm giảm sút nghiêm trọng tinh thần đấu tranh chống lại những hành vi bạo lực học đường.

Nghiên cứu đưa ra giả định trong trường hợp học sinh bị bạo lực học đường để tìm hiểu ý kiến các em về phản ứng có thể xảy ra với bản thân. Kết quả khảo sát cho thấy, hành động báo với thầy cô giáo được học sinh lựa chọn cao nhất với 64,7%, về nhà nói lại với người thân trong gia đình chiếm 29,3%, im lặng hoặc đánh lại bạn chiếm tỷ lệ 6%. Biết được phản ứng và hành động của học sinh khi là nạn nhân của hành vi bạo lực học đường là rất cần thiết đối với giáo viên và phụ huynh để kịp thời ngăn chặn và giáo dục học sinh tránh những ảnh hưởng xấu có thể xảy ra đối với sức khỏe thể chất và sức khỏe tinh thần.

2. Vai trò của nhân viên công tác xã hội trong can thiệp bạo lực học đường

Vai trò ngăn ngừa

Nhân viên công tác xã hội có thể dựa vào những biểu hiện trong đời sống sinh hoạt hằng ngày của học sinh: có quan hệ với những cá nhân hoặc nhóm người lưu manh, có các thói quen không tốt, lệch chuẩn so với lứa tuổi, kết quả học tập không tốt; thường xuyên trốn và bỏ học; sống trong gia đình có nhiều mâu thuẫn như gia đình có bố mẹ ly hôn, bị bạo hành hoặc chứng kiến hành vi bạo hành.

Nhân viên công tác xã hội dựa vào những đặc điểm tâm lý, tính cách của học sinh qua các dấu hiệu: thích bắt nạt bạn bè, xem bạo lực như là công cụ hữu hiệu trong giải quyết mọi vấn đề, thích trả đũa và có

tâm lý hiếu thắng.

Nhân viên công tác xã hội phải tiến hành quan sát, từ đó xây dựng thành những hồ sơ đánh giá tổng thể nhằm có cơ sở để khoanh vùng. Sau đó, tiến hành tiếp cận thường xuyên, hỏi thăm tình hình các em, kịp thời định hướng, giải quyết những khó khăn cũng như những khúc mắc mà các em đang gặp phải.

Vai trò kết nối nổi - trung gian

Nhân viên công tác xã hội tăng cường mối liên hệ giữa gia đình và nhà trường trong giáo dục các em học sinh. Mối liên hệ giữa gia đình và nhà trường là mối liên hệ có tính hữu cơ vì cùng chung mục đích là giáo dục các em trở thành con ngoan, trò giỏi, công dân có ích cho xã hội. Để tăng cường mối quan hệ giữa gia đình và nhà trường trong giáo dục, trước hết cần duy trì thường xuyên các cuộc gặp gỡ, trao đổi giữa hai bên để cung cấp các thông tin cần thiết về các mặt học tập tu dưỡng của các em.

Đóng vai trò là nhân viên công tác xã hội học đường, tư vấn viên phải là người trung gian liên kết giữa gia đình - nhà trường - xã hội lại với nhau, tạo thành một khối thống nhất cùng nhau giáo dục học sinh - con em mình trở thành con ngoan trò giỏi.

Nhân viên xã hội chính là người cùng với các thầy cô, cán bộ nhà trường nhận diện đúng vấn đề, đưa ra hướng giải quyết các vấn đề hợp lý, chẳng hạn như: nhân viên xã hội nhận thấy học sinh có vấn đề gì khác thường: học yếu, tâm lý bất ổn, mâu thuẫn, đánh nhau với bạn bè, hoàn cảnh khó khăn... Qua tìm hiểu nguyên nhân dẫn đến sự việc như thế người nhân viên sẽ làm công tác phân tích, giải thích để nhà trường nắm được tình hình, diễn tiến sự việc và cùng thảo luận đưa ra hướng giải quyết thích hợp nhất⁽¹⁾.

Vai trò tổ chức

Hoạt động của nhân viên công tác xã hội trong vai trò này là tổ chức các hoạt động cho các em học sinh thể hiện được tiềm năng và năng lực của mình. Các hoạt động tổ chức có thể được thực hiện ở cấp độ nhà trường hay cấp lớp, cũng có thể tổ chức ở cấp nhóm nhỏ cho các thành viên trong lớp đó. Mục đích của việc tổ chức các hoạt động này là để các em có điều kiện nghỉ ngơi, vui chơi và giải trí sau các giờ học tập căng thẳng trên lớp. Thông qua tổ chức hoạt động này, nhân viên công tác xã hội trường học phát hiện được tiềm năng cũng như sở trường của các em. Đây là cơ hội nhân viên công tác xã hội nắm bắt, gần

gũi với các em nhiều nhất. Từ đó, cùng với gia đình và nhà trường phát huy thế mạnh của các em để các em có thể phát triển toàn diện nhất⁽²⁾. Đây cũng là cách để giúp hạn chế tối đa các hành vi bạo lực học đường, khi các em có sân chơi lý thú, bổ ích, hoạt động sẽ giảm bớt những biểu hiện, hành vi lệch lạc hoặc bạo lực học đường có thể xảy ra.

Vai trò lập kế hoạch

Lập kế hoạch là một quá trình tri thức vì nó đòi hỏi phải biết phân tích, tổng hợp, nắm vững các quy luật tự nhiên, xã hội... mới có thể đưa ra được mục tiêu và biện pháp nhằm hỗ trợ học sinh bị bạo lực học đường. Trong vai trò lập kế hoạch, nhân viên công tác xã hội cùng với bản thân các em học sinh và gia đình trước hết xác định những điểm mạnh, điểm yếu của từng học sinh, xác định những mục tiêu cụ thể để các em phấn đấu đạt được, tránh xa các tệ nạn xã hội, bạo lực học đường. Căn cứ vào thực tế và căn cứ vào nguồn lực sẵn có của các em, gia đình của học sinh, nhân viên công tác xã hội và các em học sinh lập kế hoạch cho các em trong thời gian dài cũng như trong thời gian trước mắt để các em có thể đạt được những mục tiêu mà mình đặt ra.

Trong xu thế hội nhập kinh tế quốc tế hiện nay, các tệ nạn xã hội nhiều và phức tạp hơn, trong đó chúng ta đang chứng kiến sự xuống cấp nghiêm trọng của văn hóa học đường. Những hậu quả mà bạo lực học đường gây ra đều có ảnh hưởng đến hoạt động học tập cũng như nhân cách của các em nếu không được ngăn chặn kịp thời. Hành vi bạo lực sẽ làm cho môi trường học đường trở nên căng thẳng, bất an. Bạo lực học đường còn làm mất đi kỷ cương, nề nếp và vẻ mỹ quan của nhà trường. Đã đến lúc những người lớn đặc biệt là các nhà làm công tác xã hội, công tác giáo dục phải chung tay giải quyết vấn đề này một cách triệt để nhằm trả lại cho môi trường nhà trường sự trong sáng, lành mạnh, an toàn vốn có của nó./.

(1) Huỳnh Thị Bích Phụng (2020), *Vai trò của công tác xã hội trường học trong hỗ trợ giảm thiểu vấn đề bạo lực học đường*, Truy cập từ <http://ukh.edu.vn>

(2) Nguyễn Thanh Bình, Vũ Thị Kim Dung, Nguyễn Thị Mai Hồng, Đặng Thị Huyền Anh (2019), *Công tác xã hội với gia đình, cộng đồng và hệ thống nhà trường*, NXB Giáo dục Việt Nam.